

تحلیل ساختاری نقش اقتصاد گیگ در توسعه کارآفرینی اجتماعی (مورد مطالعه: سیستان و بلوچستان)

مجید محبی¹ - مهیم تاش^{2*}

1. کارشناس ارشد کارآفرینی دانشگاه سیستان و بلوچستان

2. عضو هیئت علمی گروه کارآفرینی دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

تاریخ دریافت: 1400/05/20

تاریخ پذیرش: 1400/08/25

چکیده

اقتصاد گیگ به حضور افرادی که به صورتی غیر از استخدام کارمند شدن شروع به کار می کنند اشاره دارد. در این شکل جدید از اقتصاد، افراد متخصص به صورت قراردادهای موقت کاری؛ عمدتاً در مشاغل تخصصی به کارگماشته می شوند و پس از پایان کار با دریافت حق الزحمه به سراغ پروژه‌های دیگر در شرکتی دیگر می روند. بنابراین هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش اقتصاد گیگ در توسعه کارآفرینی اجتماعی می باشد. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی - پیمایشی است. ابزار تحقیق پرسشنامه‌ای نیمه ساختاریافته با طیف لیکرت می باشد. پایایی ابزار تحقیق با روش آلفای کرونباخ و ضریب 0/85 مورد تأیید قرار گرفت. جامعه آماری شامل تمام افرادی می باشد که به صورت آزادکاری در کسب و کارهای اجتماعی همچون مراکز آموزشی، شرکت‌های تعاونی و ... در استان سیستان و بلوچستان فعالیت می کنند. نمونه آماری 135 نفر که با استفاده از روش نمونه گیری گلوله برفی انتخاب شدند. داده‌های به دست آمده با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی تجزیه و تحلیل شدند. در نهایت متغیرهای کنترل با ضریب 15/37 تفاوت‌های فردی با ضریب 13/97 دستمزدها و مدت زمان کار با ضریب 17/41 و تفاوت کیفیت مشاغل با ضریب 18/18 از متغیرهای اقتصاد گیگ تاثیرشان بر توسعه کارآفرینی اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد گیگ، توسعه کارآفرینی اجتماعی، سیستان و بلوچستان، کارآفرینی اجتماعی

مقدمه

کارآفرینی اجتماعی یکی از ابعاد مهم و رو به گسترش در فعالیتهای کارآفرینی کشورهای صنعتی جهان می باشد و از سابقه دیرینه ای نیز برخوردار است (میرک زاده و بهرامی، 1390). یک کارآفرین نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی است و نقش کارآفرینی عبارت از نوآوری یا ایجاد ترکیبهای تازه از مواد است، کارآفرینی از سوی روانشناسان و جامعه شناسان با درک نقش کارآفرینان در اقتصاد و به منظور شناسایی ویژگیها و الگوهای رفتاری آنها با بررسی و تحقیق در خصوص آنان مورد توجه قرار گرفته است (دهدشتی شاهرخ و عبدالعلی، 1391). از طرفی تغییرات چشم گیری در بازار کار در حال رخ دادن است. اشتغال استاندارد به طور فزاینده ای توسط مشاغل موقت با سیستم های آنلاین و ... در حال جایگزین شدن می باشند (Kässi & Lehdonvirta, 2018). بحران بیکاری به عنوان یک معضل، تمامی جنبه های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی یک جامعه را به شدت متأثر می کند و گاهی اثرات غیرقابل جبرانی نیز بر جای می گذارد. تجربه ثابت کرده است که این بحران و پیامدهای اجتماعی آن، نه راه حل های فوری و اخلاقی دارد و نه محو همه جانبه، یکپارچه و کوتاه مدت آن امکان پذیر است. بسیاری از کشورها، از جمله راه حل های برون رفت از این بحران را کارآفرینی می دانند و به آن توجه فوق العاده ای می کنند (میرک زاده و بهرامی، 1390). شرکت ها به جای استخدام یک کارمند استاندارد یا قرارداد با یک شرکت برون سپاری متعارف معمولی، از سیستم عامل آنلاین کمک می گیرند تا کارکنان را با استفاده از یک پروژه، به صورت قطعه ای یا ساعتی کار خود را بیابند، استخدام کنند، نظارت کنند و به آنها حقوق پرداخت کنند. در چنین بازاری که با کمک مشاورین و نیروهای منعطف کاری و موقت به دادوستد پرداخته می شود، منجر به شکل گیری نوع جدید از اقتصاد به نام اقتصاد گیگ شده است. در اقتصاد گیگ افراد مستقل در پروژه های مختلف اعم از ساده تا فنی و پیشرفته به صورت آزاد کار و قراردادی مشارکت می کنند (Kässi & Lehdonvirta, 2018). کارآفرینان عامل های تغییر، ایجاد کنندگان ارزش و پذیرندگان ریسک نامیده می شوند (Arasti & Salamzadeh, 2018). از طرفی کارآفرینی اجتماعی برای ایجاد تغییرات اجتماعی و برای پاسخ به تغییرات مداوم اجتماعی حیاتی است و منفعت بالقوه و ماندگار آن به جامعه منتقل

می شود (فارسانی و صفری، 1396). بیشتر اقتصادها توجهشان را به نیاز برای توسعه کارآفرینی و مهارت‌های کارآفرینان جلب کرده‌اند (salamzadeh et al, 2013). کارآفرینی اجتماعی به‌عنوان یک چتر بزرگ می‌تواند تمام فعالیت‌های اجتماعی انسان را تحت تأثیر قرار دهد. همین اهمیت روزافزون کارآفرینی اجتماعی و تأثیر عمده آن بر زندگی اجتماعی و اقتصادی جوامع سبب توجه اساسی به این مقوله شده است. سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های غیردولتی به‌مثابه قلمروی مستقل از بخش دولت و بازار، شکاف میان دولت و بازار را پر می‌کنند و کارآفرینی اجتماعی به‌صورت جمعی و سازمان‌یافته در این نوع مؤسسات خیریه عینیت می‌یابد. جلب توجه افکار عمومی و گروه‌ها و اقشار مختلف جامعه به سازمان‌های مردم‌نهاد و کسب‌وکارهای اجتماعی هرروز در حال افزایش است (فارسانی و صفری، 1396). این حال، استارت‌آپ‌های اجتماعی کسانی هستند که بر کاهش یا حتی از بین بردن مشکلات اجتماعی در مناطق مختلف، از جمله بهداشت، انرژی، دارو، آموزش، محیط‌زیست و غیره متمرکز هستند (salamzadeh et al. 2017). کارآفرینی اجتماعی علاوه بر کسب‌وکارهای غیرانتفاعی نوآورانه، دربرگیرنده اهداف اجتماعی است (مرجانی و صدری، 1393). تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آن‌ها را روستاییان تشکیل می‌دهند، بیانگر این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونتشان فراهم نماید. همچنین، در بسیاری از متون این نکته دیده می‌شود که اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه برای فرار از بیکاری با کمک نیروی کارآفرینی، حیاتی دوباره یافته و این مهم موجب توجه خاص کشورهای مختلف به موضوع کارآفرینی شده است (صدایی و صادقی، 1393). بنابراین در این تحقیق هدف بررسی نقش اقتصاد گیگ در توسعه کارآفرینی اجتماعی در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. بدین منظور در تحقیق حاضر پس از مطالعه پیشینه تحقیق به تحلیل ساختاری وضعیت اقتصاد گیگ و کارآفرینی اجتماعی در استان پرداخته شد. که در نهایت با توزیع پرسشنامه نقش اقتصاد گیگ بر کارآفرینی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

والاس و شار¹ (2020)، در پژوهش تحت عنوان، بسترها چه کاری انجام می دهند؟ درک اقتصاد گیگ، اظهار داشتند که، پلتفرم‌ها نوع متمایزی از سازوکار حاکمیت را نشان می دهند، متفاوت از بازارها، سلسله مراتب یا شبکه‌ها و بنابراین می توانند مجموعه‌ای از مشکلات منحصر به فرد برای تنظیم کنندگان، کارگران و رقبای آنها در اقتصاد متعارف باشند. با انعکاس بی ثباتی ساختار پلتفرم‌ها، کشمکش‌ها بر سر رژیم‌های نظارتی پویا و دشوار است و پیش‌بینی آنها دشوار است، اما مطمئناً با رشد اقتصاد گیگ، برجسته‌تر می شوند و این پویایی در قوانین رشد خواهد کرد.

پیچالت و مک کنون² (2019)، در تحقیقی تحت عنوان استقلال در کار در اقتصاد گیگ به تجزیه و تحلیل وضعیت کار، محتوای کار، شرایط کار کردن متخصصین مستقل پرداختند. این مقاله مؤلفه‌های مختلفی را جمع به مفهوم مستقل از استقلال در هم تنیده به بررسی می کند. با استفاده از مباحث حقوقی تا ادبیات جامعه‌شناختی و منابع انسانی، سه بعد اساسی را برای استقلال مشخص می شود. در صورت ترکیب، آنها زمینه‌ای برای یک ماتریس تحلیلی فراهم می کنند که ممکن است به سیاست‌گذاران، دست‌اندرکاران و کارگران فردی برای درک چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با روش‌های جدید کار کمک کند. بتخ³ و همکاران (2018)، در پژوهشی با عنوان: آیا می‌توانید آن را گیگ کنید؟ بررسی تجربی اقتصاد گیگ و فعالیت کارآفرینانه. نتایج این تحقیق بیان می کند که در اقتصاد گیگ به‌طور عمده فعالیت کارآفرینی، با ایجاد شغل برای افراد بیکار با مهارت موجب کاهش خدمات کیفیت پایین می شود. به تعبیری اقتصاد گیگ با جذب افراد ماهر کیفیت را افزایش می دهد. گراهام⁴ و همکاران (2017) در بررسی نیروی کار دیجیتال و توسعه به بررسی اثرات پلتفرم‌های نیروی کار دیجیتال و اقتصاد گیگ بر معیشت کارکنان پرداختند. همان‌طور که تصمیم‌گیرندگان سیاسی بیشتر، دولت‌ها و

1 Vallas & Schor

2 Pichault & McKeown

3 Burtch

4 Graham

سازمان‌ها اقتصاد و کار دیجیتال را به‌عنوان یک استراتژی توسعه اقتصادی کشف می‌کنند تا کار را به آنجا که لازم است برسانند، ما باید پیامدهای آن را بررسی کنیم درک بهتر معیشت کارگران. بر اساس یک مطالعه چندساله با کارگران دیجیتالی در کشورهای آفریقایی در جنوب صحرا و جنوب شرقی آسیا، این مقاله به چهار موضوع مهم برای کارگران می‌پردازد: قدرت چانه‌زنی¹، شمول اقتصادی²، واسطه در زنجیره‌های ارزش³؛ و اضافه کردن ویژگی‌های جدید مقاله نشان می‌دهد که اگرچه مزایای قابل توجهی و ملموس برای تعدادی از کارمندان وجود دارد، خطرات و هزینه‌های آن با تأثیرات منفی بر معیشت کارگران دیجیتال نیز وجود دارد. بر اساس این رزروها، مقاله با در نظر گرفتن چهار استراتژی جامع - سیستم‌های صدور گواهینامه، ساماندهی کارگران دیجیتال، اقدامات نظارتی و کنترل دموکراتیک سکوه‌های کاری آنلاین - به‌منظور بهبود شرایط و معیشت کارگران دیجیتال حاصل می‌شود. عزیزی و ملایجردی (1396)، به چگونگی تأمین مالی کارآفرینی اجتماعی و روش‌های آن پرداختند. متغیرهای اصلی این پژوهش طبق نتایج حاصله شامل: کمک‌های مالی، درآمدزایی، سرمایه‌گذاری و کمک‌های دولتی، به ترتیب بیشترین نقش را در تأمین منابع مالی و درآمد کارآفرینان اجتماعی دارد و نقش دولت در حمایت از کسب و کارهای اجتماعی در مقایسه با سایر روش‌ها پایین‌تر است، آن‌ها در مدل مفهومی پژوهش خود چهار مؤلفه اصلی یعنی (کمک‌های دولتی، سرمایه‌گذاری، هدایی و درآمدزایی) را با عنوان روش‌های تأمین مالی کارآفرینان اجتماعی معرفی نمودند. طبق نتایج آسیب‌های اجتماعی در قلمرو کارآفرینی اجتماعی در مناطق شهری را خانواده‌های بی‌سرپرست، کودکان کار، کودکان خیابان، کارتن‌خوابی و ... معرفی نمودند. گرین (2018) در پژوهشی تحت عنوان سوخت و ساز اقتصاد گیگ: مطالعه موردی ارزیابی پایگاه آپوروک⁴ به بررسی کوچک‌سازی‌های اخیر حرفه‌های مستعد و قدرت جهانی‌سازی برای فراهم آوری فرصت‌هایی برای کشورهای کمتر توسعه‌یافته

---

1 Bargaining power

2 Economic inclusion

3 Intermediaries in value chains

4 Upwork.com

پرداختند. کسب و کارهای برخط (آنلاین) امروزه نشان دادند که منابع باارزشی برای کمپانی‌هایی که به مجموعه خاصی از مهارت‌ها برای یک دوره محدود نیاز دارند را فراهم می‌کنند. این پژوهش بیش از پیش در رابطه با فرصت‌هایی که اقتصاد نوین پیش رویشان گذاشته، در رابطه با کارآفرینان و کسب و کارهای فریلنسر بیان می‌کند. پورپلکی و همکاران (1398)، تبیین شرایط زمینه‌ای در راستای توسعه کارآفرینی اجتماعی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران، در این پژوهش عواملی مانند استعدادها بالقوه با زیر مقوله‌های صلاحیت‌های شخصی و صلاحیت‌های گروهی، خط‌مشی‌های عمومی با زیر مقوله‌های رسمی‌سازی‌ها و رویه‌های کارآفرینان و سرمایه‌گذاری مادی و معنوی با زیر مقوله‌های سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های مالی به عنوان عوامل زمینه‌ای توسعه کارآفرینی اجتماعی در آموزش عالی شناسایی شدند. در نهایت، مؤلفه‌ها و عناصر شناسایی شده جهت کاربرد در الگوی نهایی توسعه کارآفرینی اجتماعی به کار برده شد. آراستی و سلام زاده (2018)، در تحقیقی تحت عنوان، مروری بر وضعیت تحقیق و آموزش کارآفرینی اجتماعی در ایران، با بررسی پایگاه‌های علمی ایران سعی در ارائه دیدگاه یکپارچه‌ای جهت آموزش کارآفرینی اجتماعی در ایران را دارند و در نهایت نکاتی را جهت بهبود مسیر تحقیقات کارآفرینی اجتماعی در ایران و تحقیقات آتی ان ارائه دادند.

فرضیه‌های پژوهش

تفاوت کیفیت مشاغل در اقتصاد گیگ¹ در اقتصاد گیگ کارکنان معمولاً برای یک کار خاص استخدام می‌شوند و ارتباطی با کارفرمای آن‌ها وجود ندارد. مشاغل گیگ ساعت و دستمزد قابل پیش‌بینی، مزایایی حاشیه یا مسیرهای تبلیغاتی روشن ارائه نمی‌دهند. البته استثنائاتی در این زمینه وجود دارد. برخی از شرکت‌های آنلاین با کارکنان خود به عنوان کارمندان عادی رفتار می‌کنند و نه پیمانکاران مستقل و دستمزد ساعتی نسبتاً بالایی را به همراه خود ارائه می‌دهند. مزایای بیمه درمانی را برای آنان فراهم می‌کنند. این‌ها مدل‌های قابل توجه

1 Differences in Job Quality in the Gig Economy

شغل‌های خوب هستند اما نادر بودن آنها طبیعت مشروط بخش عمده‌ای از آنها را برجسته می‌کند. علی‌رغم ماهیت کوتاه‌مدت و ناپایدار اکثر مشاغل گیگ، کیفیت آنها به دو روش عمده متفاوت است. سیستم عامل‌های آفلاین در (1) میزان کنترل خود بر کارگر تفاوت دارند و از این رو میزان کنترل کارگران بر مشاغلشان چقدر است؛ و (2) دستمزد و مدت آنها (Kalleberg & Dunn, 2016). بنابراین فرضیه اول به شرح زیر می‌باشد:

فرضیه 1. تفاوت در کیفیت مشاغل اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان نقش دارد. یکی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های پرداخت، سطح مهارت است: مشاغلی که به مهارت‌های بالاتری نیاز دارند، معمولاً مبلغ بیشتری پرداخت می‌کنند. یک مزیت مهم اقتصاد کلاه‌برداری برای کارگران این است که برخی از محدودیت‌های تحمیل‌شده توسط بازار کار محلی را برطرف می‌کنند. به‌عنوان مثال، با از بین بردن موانع فضا سازی، کارگران ماهر در مناطق روستایی یا مناطق دورافتاده می‌توانند برای مشاغل موجود در بازارهای ملی و بین‌المللی پیشنهاد دهند. نکته مهم این امر برای بسیاری از کارگران آمریکایی این است که باعث افزایش رقابت بین کارگران بامهارت در سایر کشورها، کارگرانی که مایل به کار کمتر هستند، از یک نوع حراجی هلندی پیدا می‌شوند (Kalleberg & Dunn, 2016). از طرفی در محیط رقابتی امروز حتی سازمان‌های غیرانتفاعی و شکل‌نویین سازمان‌های کارآفرین با اهداف اجتماعی، یعنی سازمان‌های کارآفرین اجتماعی نیز چنان در تلاطمات حاصل از نیروهای محیطی و اهداف در حال تغییر خویش درگیر گشته‌اند (دهدشتی شاهرخ، عبدالعلی، 1391) این محیط رقابتی نیازمند کارکنان رقابتی نیز می‌باشد. مدت‌زمان مشاغل نیز بر میزان دستمزد کارگران گیگ تأثیر می‌گذارد. مشاغل موجود بر روی سیستم عامل‌های هدایت سهام (اوبر و لیفت)¹ به‌طور معمول کمتر از ده دقیقه است (Kalleberg & Dunn, 2016).

فرضیه 2. دستمزدها و مدت کار در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان نقش دارد. کارفرمایان و حتی کارگران در مناطق دورافتاده در سراسر

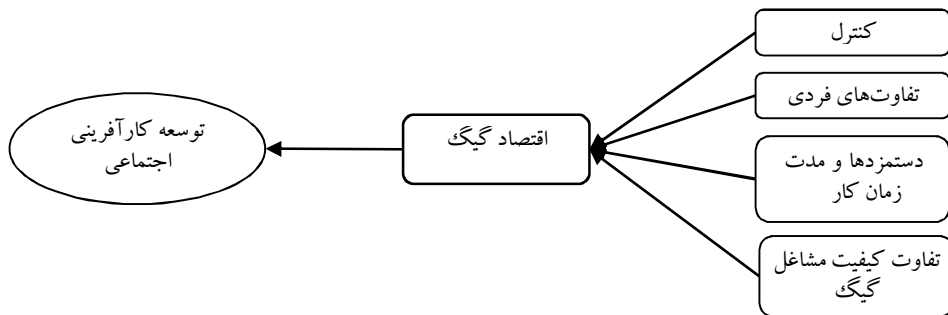
جهان که بازار کار محلی آن‌ها فرصت شغلی خوبی را ارائه نمی‌دهد خوب باشند؛ و ممکن است کار کردن در اقتصاد گیگ برای برخی از آن‌ها منبع اصلی درآمد آن‌ها باشد، درحالی که برای دیگران ممکن است درآمد خود را از مشاغل دیگر تکمیل کند یا صرفاً کاری برای پر کردن وقت باشد. همچنین یک مؤلفه نژادی احتمالاً برای کار در اقتصاد گیگ وجود دارد: یک مطالعه 3000 نفری توسط یک شرکت تحقیقاتی بازاریابی نشان داد که دوسوم افرادی که بیش از 40 درصد درآمد خود را از کار در صورت تقاضا به دست آورده‌اند و به عنوان اقلیت‌های نژادی شناخته می‌شوند، تقریباً دو برابر نمایندگی اقلیت‌های نژادی در جمعیت ایالات متحده (O'Donovan, 2016, Kalleberg & Dunn, 2016). اقتصاد گیگ می‌تواند سطح دستمزدها را به‌ویژه در بخش خدمات افزایش دهد و منجر به ایجاد شرایط اقتصادی بهتر و رضایت بیشتر شود (Vallas & Schor, 2020).

فرضیه 3. تفاوت‌های فردی در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان تأثیر دارد. در اقتصاد گیگ کنترل بر محتوا و مدت زمان کار به یکی از ویژگی‌های اصلی ارتباط با استخدام شوندگان تبدیل می‌شود. جنبه‌های موجود جهت کنترل ازادکاران مستقل شامل: چه زمانی انجام شود (برنامه‌ریزی و زمان‌بندی)، معامله مالی و که مدت زمان برای انجام کار لازم می‌باشد (Kalleberg & Dunn, 2016). جایی که سرمایه انسانی می‌تواند نشان دهد که باید چگونه انجام کار را بدانند، سرمایه اجتماعی اینکه با چه کسی کار کنند را منعکس می‌کنند و هم‌انگیزه و اقدامات شخصیتی که مشترکاً می‌توانند منافع شخصی را نیز به دست آورند، به منزله شفاف ساختن است (بورن و استاینجن¹، 2012). از طرفی سازگاری در مشاغل فردی و اقتصاد گیگ، انعطاف‌پذیری بیشتری را لازم دارد. توزیع با قراردادهای بلندمدت و به حداقل رساندن هزینه‌ها که موجب افزایش سرعت در ارائه خدمات می‌شود و افزایش تقاضا را به دنبال دارد، از ویژگی‌های مهم افراد در اقتصاد گیگ می‌باشد (Friedman, 2014).

فرضیه 4. کنترل در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان

تأثیر دارد. در کنترل داشتن اوضاع به ویژه در اقتصاد گیگ که نیازمند انعطاف پذیری بالایی است، لازمه حیات در اقتصاد می باشد. تعداد مشاغل به ازای هر نفر و ساعات کار در هر شغل متغیرتر شد است و خدمات نیروی کار در اقتصاد گیگ نسبت به تولید انعطاف بیشتری پیدا کرده است. بسیاری در خانه کار می کنند (Friedman, 2014). بنابراین کنترل نیروی کار و قواعد و قوانین موجود بر آن نیز تفاوت زیادی با صنایع تولیدی خواهد داشت. کنترل مستقیم که اقتصاد گیگ را ناظر باشد و مبارزات قانونی و نظارتی در حال حاضر در این اقتصاد در حال رشد است زیرا مدیران و طراحان این اقتصاد بدون این امکانات نمی توانند از کشمکشها در این سیستمها جلوگیری کنند (Vallas & Schor, 2020).

شکل 1. مدل مفهومی تحقیق (مدل توسعه‌ای برگرفته از دان و کلبگ، 2016)

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از جنبه گردآوری اطلاعات توصیفی-پیمایشی است. زیرا پژوهش‌های پیمایشی با تمرکز بر نمونه محدودی از کل جامعه مورد تحقیق، به ارائه نتایج حاصله خواهد پرداخت. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شده است. معمولاً در نمونه‌گیری قضاوتی انتخاب سنجیده واحدها به طریقی صورت می‌گیرد که هر یک معرف بخشی از جامعه مورد نظر باشند، به طور تعمّدی افراد مورد نظر را در مکان‌های خاص شناسایی کند. جامعه آماری تحقیق را بخش‌های کارآفرینی اجتماعی همچون مراکز آموزشی خصوصی، فعالان کسب و کارهای غیرانتفاعی، شرکت‌های تعاونی و ... تشکیل می‌دهند. این مقاله در بازه زمانی 1398-1399 صورت پذیرفته است. بدین ترتیب با معرفی

اعضای نمونه تعداد 135 نفر از فعالین کارآفرینی اجتماعی شامل: 11 نفر از مدیران شرکت‌های دانش بنیان فعال در حوزه کارآفرینی اجتماعی، 23 نفر از کارکنان شرکت‌های فعال، 6 از اعضای موسسات خیریه آموزش فنی حرفه ای، 9 نفر از اعضای سازمان فنی و حرفه ای، 52 نفر از کسبه بازاری فعال در این حوزه و در نهایت 34 نفر از مسئولین اصناف کسب و کار زنان برگزیده شدند.

در این پژوهش جهت تحلیل داده‌های حاصله از توزیع پرسشنامه و آزمون سؤال‌ها با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی در نرم‌افزار Smart PLS3 صورت پذیرفته است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه نیمه استاندارد است. در ابتدا شاخص‌های پایایی و روایی موردسنجش قرار گرفتند و سپس با استفاده از روش‌های رگرسیونی همچون تعیین ضریب مسیر و ضریب تی به رد و تایید فرضیه‌ها پرداخته شده است.

جدول 1. منابع متغیرها

متغیر	منبع
تفاوت‌های فردی	پیچالت و مک کتون (2019)، کالبرگ و دان (2014)
دستمزد و مدت‌زمان	گرین و همکاران (2018)، کالبرگ و دان (2014)،
کارآفرینی اجتماعی	آراستی، زارعی، دیده ور (1392)، پورپلکی و همکاران (1398)
کنترل و نظارت	گراهام و همکاران (2017)
کیفیت مشاغل	گراهام و همکاران (2017)

سنجش نیکویی در معادلات ساختاری با استفاده شاخص‌های سازگاری درونی، روایی همگرا و روایی واگرا صورت می‌پذیرد. به‌منظور سنجش همبستگی درونی گویه‌ها یا سازگاری درونی از آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. همچنین معیار دیگری نیز جهت سنجش پایایی وجود دارد که برتری‌هایی نسبت به آلفای کرونباخ دارا می‌باشد. این معیار پایایی ترکیبی¹ نام دارد. همچنین معیار دایلون-گلدشتین² نیز معیار دیگری جهت سنجش پایایی در معادلات ساختاری می‌باشد. هر سه معیار سطح استاندارد برابر مساوی با 7/ را دارا می‌باشند که

1 Composite Reliability

2 Dillon-Goldstein

ضرایب بزرگ تر یا مساوی این سطح از استاندارد لازمه برخوردار می‌باشند. روایی همگرا به میزان همبستگی هر سازه با متغیرهای (شاخص‌ها) خود می‌پردازد. معیار AVE محاسبه شده توسط نرم‌افزار PLS3 برای این منظور به کار می‌رود. مقدار مناسب برای AVE، 0/5 به بالاست؛ و میزان ضریب آلفای کروناخ نیز با مقدار بالاتر از 7/0. روایی لازمه را مورد تأیید قرار می‌دهد. همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است روایی موردنظر طبق این دو شاخص مورد تأیید است.

جدول 2. معیارهای سنجش روایی همگرا

AVE	CR	rho_A	آلفای کروناخ	
0/501	0/947	0/946	0/941	اقتصاد گیگ
0/508	0/86	0/811	0/803	تفاوت‌های فردی
0/506	0/858	0/811	000/8	دستمزد و مدت‌زمان
0/541	0/874	0/827	0/823	کارآفرینی اجتماعی
0/691	0/929	0/908	0/902	کنترل
0/588	0/893	0/884	0/853	کیفیت مشاغل

فورنل و لارکر (1981) بیان کردند روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (یعنی مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. بر این اساس روایی واگرای قابل قبول یک مدل اندازه‌گیری حاکی از آن است که یک سازه در مدل تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارد تا با سازه‌های دیگر.

جدول 3. ماتریس روایی واگرا

کیفیت مشاغل	کنترل	کارآفرینی اجتماعی	دستمزد و مدت‌زمان	تفاوت‌های فردی	اقتصاد گیگ	
					0/91	اقتصاد گیگ
				0/817	0/902	تفاوت‌های فردی
			0/802	0/713	0/657	دستمزد و مدت‌زمان
		0/735	0/714	0/629	0/77	کارآفرینی اجتماعی
	0/831	0/676	0/604	0/663	0/824	کنترل
0/767	0/538	0/64	0/712	0/723	0/866	کیفیت مشاغل

یافته ها

الف) توصیف جمعیت شناختی

در بین اعضای نمونه 52/6 درصد متأهل و 47/4 درصد مجرد می باشند. انحراف استاندارد نیز برابر با 0/5 بدست آمده است. 74/1، درصد در بازه سنی 30-40 قرار دارند و 24/4 در بازه سنی 40 تا 50 سال قرار دارند. انحراف استاندارد معیاره سنی نیز برابر با 0/47 می باشد.

ب) توصیف شاخص ها

جدول 4. توصیف شاخص ها

میانگین	انحراف استاندارد	مسیر
0.782	0/036	اقتصاد گیگ -> کارآفرینی اجتماعی
0.242	0/017	تفاوت های فردی -> اقتصاد گیگ
0.276	0/016	دستمزد و مدت زمان -> اقتصاد گیگ
0.338	0/021	کنترل -> اقتصاد گیگ
0.284	0/016	کیفیت مشاغل -> اقتصاد گیگ

ج) مدل اندازه گیری

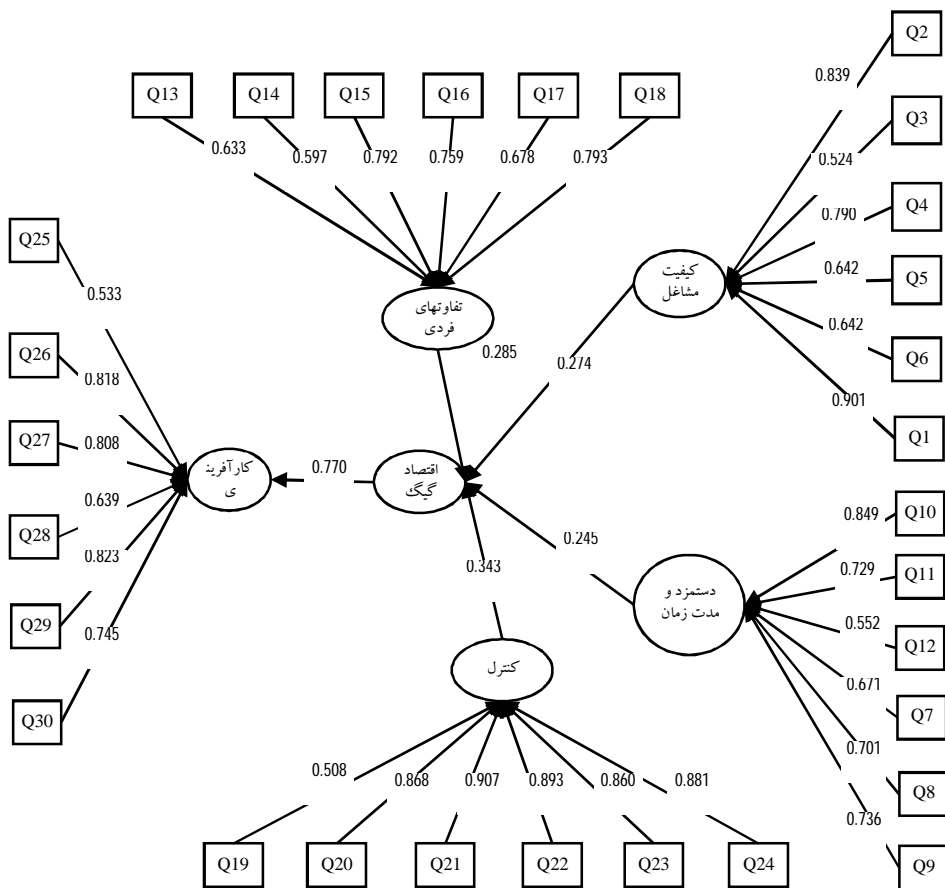
مدل اندازه گیری در این تحقیق از نوع انعکاسی می باشد. در مدل های انعکاسی حرکت از سمت گویه ها به سمت متغیرها می باشد. البته بین مدل ساختاری و اندازه گیری در معادلات ساختاری تفاوت فاحشی وجود ندارد. در شکل 2 مدل اندازه گیری تأثیر اقتصاد گیگ بر کارآفرینی اجتماعی آورده شده است.

د) شاخص های برازش مدل

واریانس تبیین شده R²: حداکثر کردن واریانس تبیین شده درست همچون حداقل کردن واریانس تبیین نشده یا حداقل کردن خطای باقی مانده است. واریانس تبیین شده در واقع نشان می دهد که چند درصد از تغییرات متغیرهای مستقل تبیین می شود. ضریب تبیین در واقع مهم ترین شاخص در تحلیل پژوهش است. در این ضریب با سه مقدار 0,19، 0,33 و 0,67 به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می شوند.

جدول 5. بارهای عاملی (ضریب R²)

اثر	مقدار بار عاملی	اقتصاد گیگ
قوی	1/000	اقتصاد گیگ
متوسط	0/589	کارآفرینی اجتماعی

شکل 2. مدل اندازه‌گیری مدل‌سازی معادلات ساختاری تحقیق

معیار Q2

در صورتی که مقدار Q2 در مورد یک سازه‌ی درون‌زا صفر و یا کمتر از صفر شود، نشان از آن دارد که روابط بین سازه‌های دیگر مدل و آن سازه‌ی درون‌زا به‌خوبی تبیین نشده است و در نتیجه مدل احتیاج به اصلاح دارد. هنسلر و همکاران (2009) در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا، سه مقدار $0/0$ ، $15/02$ و $0/35$ را تعیین نموده‌اند (هنسلر و همکاران، 2009، نقل از داوری و رضازاده، 1392).

جدول 6. ضرایب Q²

متغیرها	Q ²
اقتصاد گیگ	365/0
تفاوت‌های فردی	318/0
دستمزد و مدت‌زمان	318/0
کارآفرینی اجتماعی	364/0
کنترل	547/0
کیفیت مشاغل	429/0

جدول 7. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری

شاخص برازش	SRMR	D_LS	D_G	NFI	RMS_Theta
مقدار پیشنهاد شده	0/10 <	0/05 >	0/05 >	0/80 >	0/12 ≤
مقدار به دست آمده	0/017	17/55	1/03	0/93	0/105

ذ) آزمون فرضیه‌ها

جهت بررسی فرضیات پژوهش از مقادیر T و ضرایب مسیر (β) یعنی اعداد روی مسیر و معناداری ضریب مسیر استفاده شده است. در سطح اطمینان 95 درصد اگر مقدار آماره T بیشتر از 1.96 و سطح معناداری کمتر از 0.05 باشد، فرضیه تأیید می‌شود. همچنین شاخص انحراف استاندارد که یکی از شاخص‌های پراکندگی است؛ نشان می‌دهد به‌طور میانگین داده‌ها چه مقدار از مقدار متوسط فاصله دارند. خلاصه نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌ها در زیر ارائه شده است.

جدول 8. ارزیابی فرضیه‌ها

مسیر	آماره T	سطح معناداری	نتیجه
اقتصاد گیگ -> کارآفرینی اجتماعی	19/99	0/000	پذیرش
تفاوت‌های فردی -> اقتصاد گیگ	14/23	0/000	پذیرش
دستمزد و مدت‌زمان -> اقتصاد گیگ	16/86	0/000	پذیرش
کنترل -> اقتصاد گیگ	14/98	0/000	پذیرش
کیفیت مشاغل -> اقتصاد گیگ	18/19	0/000	پذیرش

بحث و نتیجه‌گیری

کارآفرینی اجتماعی به فرایندی اشاره دارد که طی آن کارآفرینان به ساخت یا تغییر نهادها در سطح اجتماع محلی می‌پردازند و با بیان راهکارهایی مفید، برای کاهش مسائل اجتماعی

چون فقر، بی سواد، تخریب‌های زیست‌محیطی و غیره اقدام می‌کنند. کارآفرینی اجتماعی با ساماندهی مجدد سرمایه‌ها و دارایی‌های انسانی و اقتصادی به نیازهای اجتماعی جوامع پاسخ می‌دهد و به منزله‌ی پذیرش مسئولیت اجتماعی ناشی از توسعه‌ی سریع جوامع است. کارآفرینان اجتماعی که دارای ویژگی‌های منحصر به فرد و ایده‌های جدیدند، با بازنگرایی فعالیت‌های اقتصادی جامعه و هدایت بخشی سودهای آن به حوزه‌ی اجتماع محلی، پیامدهای مثبتی را در عرصه‌ی اجتماعی رقم می‌زنند. حضور کارآفرینان اجتماعی در حوزه‌های مختلف موجب کاهش تنش‌ها و اضطراب اجتماعی می‌شود و زمینه‌ی توسعه‌ی اجتماعات محلی را مساعد می‌سازد (فیروزآبادی و دباغی، 1394). از طرفی حضور کارآفرینان مستقل یا فریلنسرها در اقتصاد گیگ می‌تواند کمک زیادی به نوآوری در کارآفرینی اجتماعی کند. حضور فریلنسرها در کارآفرینان اجتماعی منجر به کاهش هزینه‌ها و افزایش بازدهی آن می‌شود. نتایج بخش‌های مختلف این تحقیق با تحقیقی از اردهالی و هاشم‌پور (1388)، کالبرگ و دان (2014)، پورپلکی و همکاران (1398) و عزیزی و ملایجری (1396) هم‌راستا می‌باشد.

- طبق نتایج حاصله، نقش اقتصاد گیگ در توسعه کارآفرینی اجتماعی در استان سیستان و بلوچستان با ضریب تی 19/99 مورد تأیید قرار گرفت. ظهور اقتصاد گیگ توجه گسترده‌ای از پژوهشگران و رسانه‌های اجتماعی را به خود جلب کرده است. بیشترین توجه این عرصه از طریق بسترهای فناوری و اجتماعی صورت می‌گیرد. اقتصاد گیگی موقعیت‌هایی را به وجود آورده که کارکنان هیچ ارتباط طولانی مدتی با شغلی پایدار نخواهند داشت و تنها از طریق بسترهای فناوری اجتماعی برای دوره‌ای مشخص با استخدام می‌شوند تا روی برنامه‌ای خاص کار کنند (Abraham, et al. 2017) بنابراین در این تحقیق به بررسی اثری که کارکنان گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی می‌تواند بگذارد پرداخته شد.
- تأثیر تفاوت در کیفیت مشاغل اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان با ضریب 18/19 تأثیرگذار است. عملکرد شغلی و ارتقا عملکرد شغلی باعث افزایش بهره‌وری و ارتقای اقتصاد ملی و همین‌طور افزایش کیفیت خدمات و تولید سازمان‌ها خواهد شد. عملکرد شغلی در واقع به مجموع رفتارهایی که افراد، در ارتباط با شغل از خود بروز می‌دهند یا به عبارتی میزان محصول، پیامد و یا بازدهی است که به موجب اشتغال فرد در شغل خود، حاصل می‌شود، تعریف می‌شود. حمایت کافی از رفتارهای اخلاقی و پاداش دادن به

رفتار اخلاقی از عوامل بالا رفتن میزان عملکرد است. عملکرد شغلی دارای بعد تسلط و مهارت در شغل، تسلط و مهارت عام (خارج از شغل)، تسلط در ارتباطات کتبی و شفاهی، تلاش و کوشش، حفظ انضباط شخصی، کمک و همکاری با هم رده‌ها، عملکرد تیمی، سرپرستی، مدیریت و رهبری است (عموشاهی و کریمی، 1397).

• تأثیر دستمزدها و مدت کار در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان. نیروی انسانی باارزش‌ترین منبعی است که هر سیستم اقتصادی در اختیار دارد و به همین جهت باید با آن نه به‌عنوان عامل هزینه؛ بلکه به‌عنوان عامل سرمایه رفتار شود. نیروی انسانی باارزش‌ترین منبعی است که هر سیستم اقتصادی در اختیار دارد و به همین جهت باید با آن نه به‌عنوان عامل هزینه؛ بلکه به‌عنوان عامل سرمایه رفتار شود. ارزش سرمایه انسانی (که برخی از نظریه‌های اقتصادی آن را به‌عنوان کلید حل مسئله رشد و پیشرفت اقتصادی می‌دانند) در بهره‌وری نیروی انسانی مستتر است. کشل¹ (2004)، تحقیقی را در زمینه ارتباط بهره‌وری با دستمزد نیروی کار در اقتصاد آمریکا طی دوره زمانی 1948 تا 2003 انجام داده‌اند که در آن نوسانات بهره‌وری و دستمزد نیروی کار به‌طور روشنی با یکدیگر در ارتباط هستند. در این تحقیق، نیروی کار بخش صنعت و خدمات مورد توجه قرار گرفته و اطلاعات مربوط به دستمزد و بهره‌وری نیروی کار به‌صورت سری زمانی وارد معامله رگرسیون شده است (سوری و همکاران، 1389).

• تأثیر تفاوت‌های فردی در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان با ضریب تی 14/23 تأثیر است. انسان‌ها کلیدی‌ترین و حساس‌ترین عنصر سازمانی محسوب می‌شوند و اکثر نظریه‌های جدید سازمانی و مدیریت، اشاره به چنین عامل حساسی دارند؛ اما آنچه مسلم است انسان‌ها ذاتاً باهم تفاوت دارند. تفاوت‌های فردی در سازمان و بین کارکنان رده‌های مختلف محیط‌های کاری، موضوعی است که توجه پژوهشگران علوم رفتاری را به خود معطوف ساخته است. کارکنان و مدیران سازمان‌ها اگرچه شباهت‌هایی باهم دارند، ولی از نقطه نظرات متعددی با یکدیگر متفاوت‌اند و این تفاوت‌ها، مدیریت بر انسان‌ها را مشکل‌تر می‌کند. هرچه آگاهی مدیران نسبت به تنوع و گوناگونی این تفاوت‌ها و اساس آن

بیشتر باشد، احتمال اینکه بتوانند تلاش‌های افراد تحت نظارت خود را در جهت دستیابی به هدف‌های سازمان و افزایش بهره‌وری فردی و شغلی، بهتر هماهنگ سازند، بیشتر خواهد بود (نکویی مقدم و پیرمرادی بزنجانی، 1389).

● تأثیر کنترل در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی استان سیستان و بلوچستان با ضریب تی 14/98 تأثیرگذار است. در حوزه کنترل و تأثیری که بر توسعه کسب و کارهای گیگ و مشاغل خود کارفرماها یا فریلنسرها دارد می‌تواند بر توسعه کارآفرینی اجتماعی تأثیر زیادی بگذارد. کنترل و خودکارآمدی یکی از دلایل رشد کسب و کارهای کوچک و فریلنسرها می‌شود. برنامه‌ریزی صحیح در ارائه پروژه‌ها طی محدوده زمانی مشخص می‌تواند تقاضا را از بخش دولتی به بخش خصوصی منتقل کند و بهره‌وری به‌ویژه از زمان، همگام با رشد فریلنسرها افزایش یابد. ارتباط بین کنترل و خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری در این حوزه غیرقابل‌انکار است.

وجود سیستم‌های اطلاع‌رسانی در بستر فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله مهم‌ترین شیوه بازاریابی برای کارکنان فریلنسر است. شناخت و دستیابی به بازارهای گسترده‌تر می‌تواند از این طریق مهیا شود؛ بنابراین توجه به سیستم‌های اطلاع‌رسانی و قابلیت پیش‌بینی و توان مالی موسسه از اهمیت زیادی برخوردار است. از طرفی در بستر فناوری می‌توان مهارت فریلنسرها را سنجید و منطبق با نیاز هر کارفرما بهره‌وری لازمه را از زمان و انرژی برد. نتایج این بخش نیز با تحقیق کالبرگ و دان (2016)، هم‌راستا است.

خلاقیت کارآفرینان اقتصاد گیگ می‌توان منجر به ایجاد نوآوری در کارآفرینی اجتماعی و رشد این بخش شود. وجود نوآوری و خلاقیت در هر کسب و کاری اعم از انتفاعی و غیرانتفاعی می‌تواند کمک به دستیابی به اهداف والای بخش کند. نتایج این قسمت با تحقیقی از اردهالی و هاشم‌پور (1388)، مبنی بر این است که کارآفرینان با نوآوری و ایجاد رقابت موجب افزایش بهره‌وری و اشتغال می‌شوند هم‌خوانی دارد.

درنهایت پیشنهادها زیر جهت ارتقای بخش اقتصاد گیگ در استان سیستان و بلوچستان و همچنین توسعه کارآفرینی اجتماعی از طریق بهبود این بخش، با توجه به یافته‌های تحقیق ارائه می‌شود:

تأثیر تفاوت در کیفیت مشاغل اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی. پیشنهاد

می شود به ایجاد خدمات بیمه‌ای به کارکنان این بخش پرداخته شود. همچنین خدمات مشاوره‌های بازاریابی به فریلنسرها ضروری است. توجه به افزایش کیفیت خدمات ارائه شده مورد نیاز است. توجه به خدمات جانبی، ارتباط با مشتریان پس از ارائه خدمات نیز از جمله پیشنهادات این بخش است.

- تأثیر دستمزدها و مدت کار در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی. حمایت مالی مؤسسات اعتباری از خود کارفرماها با ایجاد قراردادهایی در زمینه توسعه کارآفرینی اجتماعی در سطح استان، ایجا قوانین دستمزدها و پرداخت‌ها به کارکنان فریلنسر، دریافت خدمات مالی آتی، دریافت درجه اعتبار از مؤسسات مالی، تأمین اعتبار خدماتی
- تأثیر تفاوت‌های فردی در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی. حمایت بخش‌های خصوصی قوی و دولتی در آموزش به افراد مستعد و خودکارفرما و به‌ویژه جوانان جویای شغل. ایجاد بستر لازم برای حضور متخصصان اقتصاد گیگ در توسعه کارآفرینی اجتماعی، توجه به آموزش و ایجاد روحیه خودکارفرما بودن است، آموزش و تقویت ویژگی انعطاف‌پذیری در فریلنسرها، تقویت روحیه خودباوری و پشتکار، تقویت ارتباط فعالیت این حوزه با کارآفرینان اجتماعی پیشنهادات این بخش می‌باشند.
- تأثیر کنترل در اقتصاد گیگ بر توسعه کارآفرینی اجتماعی. بهتر است در این بخش به کنترل و نظارت بر قراردادهای اقتصاد گیگ و نظارت بر اعمال و نتایج کار، ایجاد قوانین لازم در جهت حمایت از کارکنان فریلنسر و اقتصاد گیگ، ایجاد صنف‌هایی جهت کنترل بازار و کیفیت کار فریلنسرها توجه شود.

محدودیت‌های پژوهش:

دسترسی به آمار و اطلاعات به خصوص در این موضوع خاص با سختی مواجه شد. عدم دسترسی به برخی پایگاه‌های علمی به دلیل محدودیت‌های تحریمی نیز وجود داشت. همچنین محدودیت در دسترسی به اعضای نمونه از دیگر مشکلات برسر راه این پژوهش بود. نیاز به شرح برخی مفاهیم در پرسشنامه به دلیل تخصصی بودن همچون شرح اقتصاد گیگ. و در نهایت محدودیت‌های زمانی تحقیق همچون بحران کوید-19 که برای اکثر پژوهش‌ها در این دوران وجود داشته است.

منابع

- احمدی فارسانی، مهران، صفری، علی. (1396). کارآفرینی اجتماعی: عوامل و پیامدها با رویکرد نهج البلاغه. فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه، 5(18): 99-118.
- اردهالی، محمد و هاشم‌پور، زینب (1388)، مؤلفه‌های تعیین‌کننده کارآفرینی در اقتصاد ایران، دو فصلنامه برنامه‌بودجه، 109: 39-59.
- آراستی، زهرا، زارعی، هادی، دیده‌ور، فاطمه. (1392). بررسی سیاست‌های تنظیمی توسعه کارآفرینی اجتماعی با رویکرد تطبیقی. توسعه کارآفرینی، 6(2): 195-214.
- دهدشتی شاهرخ، زهره، عبدالعلی، حامد (1391)، کارآفرینی با رویکرد بازاریابی استراتژیک، کار و جامعه، 148: 4-9.
- سوری، علی، ابراهیمی، محسن، حسینی دوست، احسان. (1389). رابطه بهره‌وری و دستمزد، با تأکید بر تحصیلات نیروی کار (مطالعه موردی صنعت ایران). پژوهشنامه اقتصادی، 10(38): 311-329.
- صیدایی، سیداسکندر و صادقی، حجت‌الله. (1393). کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه روستایی. اصفهان: نشر دارخوین.
- عزیزی، محمد، ملایجردی، مریم (1396). روش‌های تأمین مالی کارآفرینی اجتماعی. فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مالی، 19: 119-138.
- عموشاهی محسن، کریمی فریبا (1397). رابطه بین رهبری اخلاقی با عملکرد شغلی. اخلاق در علوم و فناوری. 13(1): 177-181.
- فیروزآبادی، سیداحمد، دباغی، حمیده. (1394). نقش کارآفرینی اجتماعی در توسعه محلی. توسعه محلی (روستائی-شهری)، 7(1): 29-58.
- مرجانی، تیمور؛ صدری، سید صدرالدین (1393)، توسعه کارآفرینی اجتماعی؛ آسیب‌ها؛ عوامل مؤثر و راهکارها، مدیریت فرهنگ‌سازمانی، 12(2): 277-297.
- کتاب مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS، تالیف علی داوری و آرش رضازاده، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- میرک زاده، علی اصغر و بهرامی، مجید (1390)، لزوم توجه به کارآفرینی اجتماعی به‌عنوان بستر پایداری در اجتماعات روستایی، کار و جامعه، 134: 38-47.

نادعلی پورپلکی، حسن، کریمی، فریبا، نادى، محمدعلی. (1398). تبیین شرایط زمینه‌ای در راستای توسعه کارآفرینی اجتماعی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، 13(2): 267-284.

نکویی مقدم، محمود، پیرمرادی بزنجانی، نرگس (1389)، نقش تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های شخصی کارکنان در رفتار سازمانی آنان، عصر مدیریت، 4 (14 و 15): 131-126.

Abraham, K., Haltiwanger, J., Sandusky, K., & Spletzer, J. (2017). Measuring the gig economy: Current knowledge and open issues. In *Measuring and Accounting for Innovation in the 21st Century*. University of Chicago Press. 1-54. DOI 10.3386/w24950.

Arasti, Z., & Salamzadeh, A. (2018). A review of the status of social entrepreneurship research and education in Iran. *Entrepreneurship education and research in the Middle East and North Africa (MENA)*, 325-346.

Burtch, G., Carnahan, S., & Greenwood, B. N. (2018). Can you gig it? An empirical examination of the gig economy and entrepreneurial activity. *Management Science*, 64(12), 5497-5520.

Friedman, G. (2014). Workers without employers: shadow corporations and the rise of the gig economy. *Review of Keynesian Economics*, 2(2), 171-188.

Graham, M., Hjorth, I., & Lehdonvirta, V. (2017). Digital labour and development: impacts of global digital labour platforms and the gig economy on worker livelihoods. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 23(2), 135-162.

Green, D. D. (2018). Fueling the gig economy: A case study evaluation of upwork.com. *Management and Economics Research Journal*, 4, 103-112.

Kalleberg, A. L., & Dunn, M. (2016). Good jobs, bad jobs in the gig economy. *Perspective on Work*, 20:10-74.

Kässi, O., & Lehdonvirta, V. (2018). Online labour index: Measuring the online gig

O'Donovan, Caroline. (2016). "If Most of Your Income Comes from On-Demand Work, You're Probably a Racial Minority." *Buzzfeed*, January 7. <http://bzfd.it/29swI82>.

Pichault, F., & McKeown, T. (2019). Autonomy at work in the gig economy: analyzing work status, work content and working conditions of independent professionals. *New Technology, Work and Employment*, 34(1), 59-72.

Salamzadeh, A., Azimi, M. A., & Kirby, D. A. (2013). Social entrepreneurship education in higher education: insights from a developing country. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 20(1), 17-34.

Salamzadeh, A., Arasti, Z., & Elyasi, G. M. (2017). Creation of ICT-based social startups in Iran: A multiple case study. *Journal of enterprising culture*, 25(01), 97-122.

Vallas, S., & Schor, J. B. (2020). What do platforms do? Understanding the gig economy. *Annual Review of Sociology*, 46, 273-294.